

Editörden

İktisat sosyal bilimler içerisinde disiplinler sınırlarını hem metodolojik hem de kurumsal anlamda en erken belirginleştiren disiplinlerden birisidir. İktisadın metodolojik sınırlarının belirginleşmesi onun doğa bilimlerinin yöntemini kabulüne dayanır. Doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin yöntemleri arasında farklılık vurgusu, ilkin daha felsefi bir tartışma olarak ortaya çıkmış daha sonra sosyal bilimlerin, eğilimler dönem dönem farklılaşsa da, süregiden tartışma alanlarından birisi hâline gelmiştir. Üstelik ilgili tartışma, basitçe metodolojik tartışmanın ötesine taşarak, sosyal bilimlerin teorik çabalarının merkezî unsurlarından birisi hâline gelmiştir. Felsefi temelde başlayıp sosyal bilimlerin kendi iç yöntem kavgalarına doğru yayılan bu tartışma on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde iktisatta da karşılık bulmuştur. İktisat metodolojisi literatüründe yöntem kavgası (*Methodenstreit*) olarak bilinen bu kavgaın taraflarından birisi iktisadın evrensel kanunlara dayalı ve değerden bağımsız tipik bir doğa bilimi özelliği taşıdığı iddiasındayken, diğeri tarihsel bilginin önemine ve değerlere vurgu yapmaktaydı. İktisat biliminin seyrinde ilk görüş egemen hâle gelmiş ve iktisat niceliklerle ilgilenen bir disiplin olmanın imkânlarını da kullanarak hızla evrensel kanunlarını matematiksel dilde inşa eden bir disiplin hâline gelmiştir. Bu inşa süreci iktisadın sosyoloji, tarih ve politikbilim gibi komşu disiplinlerden ve felsefi düşünceden hızla uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu uzaklaşmanın kendini gösterdiği alanlardan birisi de ahlakıdır. Ahlak ve onun ima ettiği değerler dünyası iktisadın hızla ilgi alanından uzaklaşmıştır. İktisatçılar bunu bilim olmanın bir gereği olarak düşünmüşlerdir.

Değerden bağımsız bilimselleşme gayreti olarak karşımıza çıkan iktisadın bu seyrinin, ahlaka ilişkin tartışmalarda, disiplinin başlangıcına kadar giden bir gerilimi de bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Çünkü disiplinin kurucu figürü olarak kabul edilen Adam Smith'in kendisi bir ahlak hocasıdır. Üstelik Adam Smith, disiplinin başlangıç kitabı olan *Ulusların Zenginliği*'nin (*The Wealth of Nations*) yazarı olmanın yanı sıra *Ahlaki Duygular Teorisi*'nin de (*The Theory of Moral Sentiments*) yazarıdır. Disiplinin kurucu figüründen başlayarak iktisatta ahlaki değerlere bağlı birey davranışı ile çıkar peşinde koşan birey davranışı arasında bir gerilim varlığını hep korumuştur. Bu gerilimin Adam Smith özelinde *Adam Smith Sorunu* olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Fakat sorun Adam Smith özelindeki literatürün bir sorunu olmanın çok ötesinde disiplinin bütün seyrini kat eden bir sorundur. Nitekim Amartya Sen, tartışma-

nın bu kökenine atıf yaparak iktisadın mühendislik kısmının çok öne çıktığını ama kökendeki diğer boyutun yeniden hak ettiği yere yükselmesi gerekliliğini biraz da bu yüzden vurgulamaktadır.

İktisat disiplininin kendi kökenlerinde yer alan ahlak tartışmasını bir kenara bırakma gayretine rağmen yukarıda da değinildiği gibi bu tartışma bir zorunluluk olarak disipline hep kendini dayatmıştır. Bu zorunluluğun yanı sıra, yirminci yüzyılın son çeyreğinde iktisadın bir metodolojik emperyalizm şeklinde de olsa yeniden komşu disiplinlere doğru açılması, ahlak tartışmalarını da iktisat içerisine yeniden taşımıştır. İktisat ve ahlak ilişkisi meşru bir disiplin içi tartışma hâline bu dönemle birlikte yeniden yerleşmiştir. Bu ilişki hem iktisadın ahlaka hem de ahlakın iktisada terminoloji aktarımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İki alanın yeniden birbirine yaklaşması her iki alanı da zenginleştirici bir literatürün doğmasına yol açmaya başlamıştır. Görece yeni sayılabilecek olan bu yakınlaşmanın verimlerinin daha da zenginleşerek devam edeceği öne sürülebilir.

İktisat ve ahlakın etkileşimi, diğer birçok iktisat içi tartışmada olduğu gibi, iki koldan ilerlemektedir. Birincisi, ana akım iktisadın birey tipolojisinden hareketle ahlaki davranışın yorumlanması şeklindedir. Burada daha çok iktisadın ahlak alanına yöntem aktarımında bulunduğu söylenebilir. İkincisi ise ana akım iktisadın ahlaki olanı yeterince dikkate almadığını vurgulayarak, birey davranışında ahlaki değerlerin önemini vurgulayan daha heterodoks iktisat karakterli çabadır. Bu çaba mevcut iktisadi söylemi ahlaki davranış temelinde eleştirerek yol alma gayreti göstermektedir.

İster ana akım içi, isterse de heterodoks karakterde olsun, uzun yıllara varan kopukluktan sonra iktisadın ahlakla yeniden buluşmaya başladığı bir evre söz konusudur. *İş Ahlakı Dergisinin İktisat ve Ahlak* başlıklı bu özel sayısı Türkçede eksikliği fazlasıyla hissedilen bu alana yönelik ilk katkılardan birisini gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Prof. Dr. Feridun YILMAZ

Uludağ Üniversitesi

Özel Sayı Editörü